

ENTREVISTA A ALBERT SARRÓ

REPENSANT EL TREBALL AMB LES FAMÍLIES

Mireia Planas Sisquella

Psicòloga de l'EAP B. 42, Les Corts (Barcelona)

El Dr. Albert Sarró és metge psiquiatra, psicoterapeuta i supervisor docent. És director del Centre de Teràpia Familiar de Barcelona (CTFB), fundat l'any 1979. Durant el present curs 2002-2003 és el supervisor de l'estudi que està realitzant Mireia Planas sobre treball amb famílies d'alumnes amb necessitats educatives especials des d'una perspectiva sistèmica, gràcies a una llicència d'estudis concedida pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya (DOGC núm.: 3689 de 31.7.2002).

Albert, tu portes una llarga trajectòria de treball en el camp de la Teràpia Familiar. Ens podries explicar una mica els teus inicis?

Sembla una pregunta difícil perquè jo ja tinc molts anys. Això per una banda, però... jo diria que els inicis em remunten al moment en que vaig acabar d'estudiar Medicina i vaig començar a treballar amb nens, en un Departament de Psiquiatria Infantil; els nens van dur-me als pares i, espontàniament, a tenir que abordar a la família. El seguiment d'això va ser una beca de l'Organització Mundial de la Salut per tres mesos a Anglaterra, per estudiar i treballar amb nens, en el camp de la Psiquiatria Infantil. Allà vaig entrar en contacte amb un Departament de Teràpia Familiar, amb un psicoanalista i amb un neuròleg, i aquesta experiència va donar-me una visió bastant diversa de la realitat infantil.

A partir d'aquella experiència i del contacte amb el que després serà la Teràpia Familiar Sistèmica vaig crear el centre que dirigeixo, i vaig començar a aplicar a la teràpia - i a la vida- tots aquests coneixements. Repetint-me la pregunta que has fet, crec que els inicis estan sobretot en la recerca de congruència. Recordo que sempre m'havia fixat un objectiu, que era l'esforç per ser "congruent i lúcid". I aquesta congruència i lucidesa les vaig trobar, i encara les trobo, a la sistèmica.

Bateson, Maturana, Watzlawick, Bowen, Minuchin, Selvini,...són alguns dels autors que han creat escola en el camp de la comunicació humana des de la perspectiva sistèmica. Quin d'ells creus que ha influït de manera més profunda en el teu pensament?

Sí, per suposat n'hi ha d'altres, com Carlos Sluzki. Però, ja que tu els has dit, el primer que realment em va influir va ser Gregory Bateson; el segon va ser un altre que no has anomenat, que és Nathan Ackerman, psicoanalista, com quasi tots, i fundador de l'Institut que duu el seu nom. I a partir d'aquí, tots els altres van anar complementant diferents aspectes; des del punt de vista que parlem ara dels autors que han creat escola, Bateson

i Ackerman són els que més han influït en el meu pensament. Bateson continua influïnt, però Ackerman també, perquè tenia la visió dels afectes i en la línia de treball de la nostra escola hem prioritzat els afectes, igual que els efectes amb "e". Bateson, per la seva formació més àmplia, és una de les persones que més es va preocupar dels aspectes cibernètics, que tant han ajudat a canviar la valoració del què passa a les entrevistes.

I quina creus que ha estat la principal aportació de la teràpia familiar sistèmica al treball amb famílies?

Jo diria que una de les coses més importants és el valorar l'element contextual, o sigui que l'individu és... som...dintre d'una interacció, dintre d'una relació, i, com deia Bateson, la relació sempre és el producte d'una doble descripció. És a dir que jo no soc jo sense l'existència dels altres; i llavors la malaltia es dona com una situació relacional humana. Des d'aquesta perspectiva, canvia qualsevol valoració que facis de les conductes d'una persona, perquè ho valores en la interacció amb els altres i consideres el context on succeeixen els fets; és a dir, tens present tant la situació com la persona.

Estaries d'acord amb què en la teràpia familiar l'instrument principal és el propi terapeuta? I, per altra part, quin paper hi tindria l'equip?

Sí, sempre amb matisos, perquè el terapeuta és el professional que el client o el pacient ve a buscar; la capacitat i els coneixements que té el terapeuta són la base del què passarà a la consulta. En aquest sentit, el terapeuta és el principal instrument i el seu paper a l'equip depèn molt del context i dels objectius. L'equip pot tenir una funció d'investigació i de potenciació, molt important en el cas de problemàtiques més patològiques. Aquí treballem amb l'equip en aquests casos on el funcionament familiar està profundament alterat i també en les situacions de docència, on l'equip d'alumnes es converteix també en un element de la valoració i procés de la teràpia.



Després de tants anys treballant amb el sofriment de les famílies, què creus que els permet recuperar les pròpies capacitats per resoldre les situacions que les fa malviure?

Doncs mira, jo crec que “la mirada de l’altre”, en aquest cas la mirada del terapeuta. L’altre dia s’explicava una mestra sobre una classe d’adolescents “difícils” i comentava que no confien en si mateixos, o sigui que no confien en la seva capacitat d’estudiar, però que, des que ha començat a tractar-los amb afecte, valorant el seu esforç més que els resultats, ha canviat tant aquesta classe que no s’en sap avenir... Ja veus, mirant les parts positives i creient en llur capacitat de ser persones, li ha canviat la relació amb ells i l’esforç que posen en el treball.

Estaries d’acord amb que el rol del terapeuta no és el de solucionar els problemes de la família sinó el d’aconseguir que ells trobin solucions?

Sí, bastant d’acord en el sentit de que el terapeuta pot ajudar a la família a veure la problemàtica o la situació des de diferents perspectives, i a reflexionar sobre el perquè posa o no posa en marxa solucions que normalment la família ja té, però que estan encallades per unes raons o per altres. A vegades s’ha de parlar abans del què encalla les solucions, no tant de les solucions, sinó del que fa que no s’hagin pogut utilitzar fins ara.

En aquest sentit, quines implicacions té per al treball terapèutic partir de la premissa de que totes les famílies tenen competències que, en determinades situacions, no saben utilitzar o no saben que les tenen?

La principal implicació és un respecte profund per les persones, és a dir per la capacitat que tenim totes les persones. I aquí sempre hi ha un dilema, que és que, per tenir aquest respecte profund, el mateix terapeuta ha d’haver reflexionat i s’ha d’haver reconegut també la seva pròpia capacitat com a persona.

I llavors quina seria, doncs, des del teu punt de vista, la “clau d’accés” per poder col·laborar amb les famílies?

Em sembla que ara s’està posant de moda la paraula “empatia”. Jo crec que aquesta és la clau d’accés; el que passa és que per poder utilitzar l’empatia tornem un altre vegada al treball que ha d’haver fet el terapeuta de reflexió per conèixer-se a si mateix i, per tant, quan veu en l’altre coses que li desagraden precisament poder empatitzar amb elles en la part que li ressoni.

Quan parles de “terapeuta” també podem parlar dels professionals que, per exemple des dels Equips d’Assessorament Psicopedagògic, treballen amb les famílies dins les escoles?

Sí, quan parlo de terapeuta o de pacient parlo en un sentit amplíssim. La paraula terapeuta ve del grec i té un sentit d’acompanyar; quan parlo de terapeuta parlo d’aquella persona que, d’una manera o altra, acompanya: un educador, una treballadora social, una infermera,... poden estar fent una labor terapèutica, naturalment amb diferents característiques i en diferents contextos.

Veig que comparteixes amb Guy Ausloos la curiositat per l’etimologia de les paraules. Com creus que aquesta recerca ajuda en la comprensió dels conceptes o fenòmens?

Sí, fa poc vaig parlar en una xerrada sobre assessorament i, quan vaig mirar al diccionari, em va sorprendre descobrir que “assessorar” vol dir seure al costat (a-sedere). És a dir, seure al costat d’algú. Això va ajudar-me a veure el sentit profund de la paraula assessorar; seure al costat d’algú, donar-li allò que et deia de la mirada, la mirada o el gest que dóna confiança, la mirada o el gest que et recolza, a lo millor sense tocar, a lo millor sense dir ni una paraula.

Ja coneixes una mica el treball dels EAP, equips de suport als centres docents, les funcions dels quals no estan exemptes d’una certa complexitat, per la diversitat de subsistemes en els que intervenim (equips directius, equips docents, alumnes, famílies, serveis comunitaris,...). Des del punt de vista relacional, quins creus que són els aspectes fonamentals que els equips haurien de tenir presents tant per col·laborar amb els centres i d’altres serveis com per consolidar el treball en el si dels propis equips?

Saber escoltar i saber preguntar són dos aspectes fonamentals. I també saber demanar. Però tot això està molt condicionat per la fe o la confiança en la capacitat que les persones tenim d’entendre’ns. Torno a la definició de Bateson de que la relació és el producte o la conseqüència -el que neix- d’una doble descripció. Doncs bé, el saber escoltar vol dir escoltar la descripció de l’altre, i el saber preguntar vol dir interessar-se pel pensament de l’altre, per la visió de l’altre.



En aquest sentit, millorar la capacitat d'escolta representaria partir d'aquest interès per l'altre?

Segur, segur que sí, interès per entendre'l i conèixer-lo.

I, concretament, pel què fa al treball amb les famílies des dels EAP, quines recomanacions ens podries donar per poder col·laborar més eficaçment amb elles? Creus que té sentit parlar d'estratègies d'intervenció?

D'alguna manera aquesta pregunta em remet al que hem parlat abans del respecte, de l'empatia, de reconèixer el mèrit, per exemple. De vegades hi pensem poc. Hi ha molta gent a la que mai li ha estat reconegut el mèrit que ha guanyat a la vida arribant on ha arribat, o superant les dificultats que ha tingut de superar. De manera que a vegades al conèixer aquestes coses i al reconèixer-les, acompanyant-los, tornem al tema de la capacitat, és a dir del reconeixement de la competència que les persones sovint no es reconeixen a elles mateixes; l'has de "fer sortir". Era Minuchin també el que deia que en una persona o una família val la pena no quedar-se atrapat a les dificultats que tenen sinó que val la pena explorar precisament totes aquestes capacitats, totes les competències, que dins d'una família són enormes i que moltes vegades no explorem prou. I, en aquest sentit, sí que parlar d'estratègies d'intervenció vol dir enfocar cap a aquestes parts, en comptes de quedar atrapat o quedar enfocat cap a les dificultats i els problemes.

Llavors quines creus que són les eines fonamentals per ajudar a les famílies des de l'escola?

Crec que aquí contestaria molt més bé qualsevol psicopedagog, qualsevol mestre, que ja tenen una sèrie de coneixements. Ara, jo diria que, sovint, el fet de que la eina en si sigui útil o no depèn de la premissa del fet d'incloure. És a dir, que la principal eina seria el incloure a les persones, acollir-les amb un profund respecte. Com dèiem abans, fer costat des del diàleg; unir en una veu el què diu l'altre, que el que surti sigui una veu que inclogui tant el que pugui dir el mestre o el psicopedagog com el que diu la persona o la família.

Parlem una mica del reconeixement...

El reconeixement comença pel reconeixement d'un mateix de la capacitat que tenim de ser humans, d'acollir, d'interessar-nos per l'altre; en una paraula, "incloure". Quan ho fem això? Jo crec que ens "curem en salut" amb els pacients o amb les persones

que demanen ajut, sigui a l'escola o a un altre lloc, perquè sempre podem aprendre d'elles, i, de fet, sempre aprenem quelcom. És a dir, a través del reconeixement que els donem a ells, ens el donem també a nosaltres. Tot això diem que és recursiu, circular, perquè ens retorna.

Què creus que aporta el paradigma sistèmic al treball amb famílies amb problemes o dificultats?

Em resulta difícil contestar, perquè són tantes les coses que aporta! Per exemple, en el camp de les lleialtats familiars, de la unitat que és la família, afectiva i de supervivència, el paradigma sistèmic el què fa és precisament assenyalar tant la interdependència com la capacitat d'autonomia dels individus. De manera que ens reporta a les arrels i a la pertinença nostre i, al mateix temps, ens ajuda a lluitar per l'autonomia.

En quina mesura els professionals que treballem amb famílies amb dificultats hem de tenir present la pròpia història personal i familiar?

Seguint allò que està escrit al temple de Delfos, el "coneix-te a tu mateix" i, en funció del que hem anat parlant, crec que els professionals -i m'agrada que diguis "professionals" perquè ja no cal parlar de terapeutes, sinó que en aquest camp nostre tots els professionals som terapeutes d'una manera o d'un altre, tots treballem amb famílies directa o indirectament- quan més coneixem la pròpia història personal i familiar més ens facilitem el reconeixement en l'altre i, per tant, l'empatia cap a l'altre, la possibilitat d'ajudar-lo.

Moltes gràcies, Albert, per les teves interessants aportacions.

NOTA PER AL LECTOR/A: Llenguatge oral i llenguatge escrit tenen els seus codis particulars. Transcriure una entrevista feta en directe representa transformar el llenguatge oral, viu, dinàmic, interactuant,... en un llenguatge més precís però que fa perdre elements de la situació contextual. Amb l'objectiu de ser fidels al discurs oral, en algun moment el lector pot trobar enunciats bastant llargs, o amb expressions repetides, que no s'han omès per preservar la seva significació.

Albert Sarró: cetefebe@infonegocio.com
Mireia Planas: mplanas2@pie.xtec.es